

НАЦІОНАЛЬНИЙ БАНК УКРАЇНИ
УНІВЕРСИТЕТ БАНКІВСЬКОЇ СПРАВИ

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ НАУК УКРАЇНИ
ІНСТИТУТ РЕГІОНАЛЬНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

О.О. ДРУГОВ

ІНВЕСТИЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІНТЕЛЕКТУАЛІЗАЦІЇ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

Київ

2010

УДК 330.322(477)

ББК 65.9(4УКР)-56

Д76

Рецензенти:

А. Я. Кузнецова - доктор економічних наук, професор [Університет банківської справи
Національного банку України (м. Київ)]

М. І. Крупка - доктор економічних наук, професор, заслужений діяч науки і техніки України
(Львівський національний університет імені Івана Франка)

Л. К. Семів - доктор економічних наук, професор (Інститут регіональних досліджень
Національної академії наук України)

*Рекомендовано до друку вченою радою Університету банківської справи Національного банку
України (м. Київ), протокол № 1 від 28 серпня 2010 року*

*Рекомендовано до друку вченою радою Інституту регіональних досліджень НАН України,
протокол № 8 від 20 жовтня 2010 року*

Другов О. О.

Д76 Інвестиційне забезпечення інтелектуалізації економіки України : монографія /
О. О. Другов ; Університет банківської справи Національного банку України ;
Інститут регіональних досліджень НАН України. – К. : УБС НБУ, 2010. – 284 с.
ISBN 978-966-484-109-9

Досліджено проблеми інвестиційного забезпечення інтелектуалізації економіки. Проаналізовано світовий досвід розвитку інтелектуалізації, як економічного процесу, обґрунтовано його теоретичні засади. Оцінено стан її інвестиційного забезпечення в Україні, порівнюючи з Російською Федерацією та Республікою Польщею, проведено його факторний аналіз. Розроблено організаційно-економічні методи розвитку інвестиційного забезпечення основних сфер інтелектуалізації економіки (вищої освіти та науки) і посилення її впливу на економічне зростання України.

Для наукових та науково-педагогічних працівників, спеціалістів-практиків і студентів, які займаються проблематикою інвестиційного забезпечення сфер інтелектуалізації економіки.

УДК 330.322(477)
ББК 65.9(4УКР)-56

© О. О. Другов, 2010 © Університет
банківської справи Національного банку
України, 2010

ISBN 978-966-484-109-9

ЗМІСТ

ВСТУП	5
Розділ 1. ТЕОРІЯ І СВІТОВИЙ ДОСВІД РОЗВИТКУ ІНТЕЛЕКТУАЛІЗАЦІЇ ЕКОНОМІКИ	9
1.1. Інтелект і людський капітал як фактор економічного зростання в економічних теоріях	10
1.2. Теоретичні засади процесу інтелектуалізації економіки	19
1.3. Сфери, що забезпечують процес інтелектуалізації економіки, та проблеми, що стримують її розвиток в Україні	31
1.4. Світові тенденції розвитку процесу інтелектуалізації економіки	45
Висновки до розділу 1	57
Розділ 2. МЕХАНІЗМИ ІНВЕСТИЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІНТЕЛЕКТУАЛІЗАЦІЇ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ	61
2.1. Інвестиційне забезпечення інтелектуалізації в економічних теоріях	62
2.2. Категорійні аспекти і законодавче регулювання інвестиційного забезпечення основних сфер інтелектуалізації	70
2.3. Інвестиційне забезпечення вищої освіти	82
2.4. Інвестиційне забезпечення наукової сфери	94
2.5. Міжгалузевий механізм інвестиційного забезпечення інтелектуалізації: проблеми і суперечності	101
Висновки до розділу 2	117
Розділ 3. АНАЛІЗ СТАНУ ІНВЕСТИЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІНТЕЛЕКТУАЛІЗАЦІЇ ЕКОНОМІКИ В УКРАЇНІ	121
3.1. Проблеми і тенденції інвестиційного забезпечення розвитку вищої освіти	122
3.2. Сучасний стан і динаміка інвестиційного забезпечення сфери науки ...	134
3.3. Порівняльний аналіз розвитку та інвестування вищої освіти і науки в Україні, Республіці Польщі та Російській Федерації	147
3.4. Факторний аналіз розвитку інтелектуалізації економіки	157
Висновки до розділу 3	161
Розділ 4. РОЗВИТОК ІНВЕСТИЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІНТЕЛЕКТУАЛІЗАЦІЇ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ	167
4.1. Концептуальні засади модернізації інвестиційного забезпечення науки	168
4.2. Методи розвитку інвестиційного забезпечення вищої освіти	177

4.3. Модернізація структури вищої освіти	185
4.4. Засади збалансованого розвитку сфер вищої освіти і науки	193
4.5. Оптимізація публічного інвестування інтелектуалізації економіки України.....	203
Висновки до розділу 4	212
Розділ 5. ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПОСИЛЕННЯ ВПЛИВУ ІНТЕЛЕКТУАЛІЗАЦІЇ НА ЕКОНОМІЧНЕ ЗРОСТАННЯ УКРАЇНИ	215
5.1. Інтелектуалізація як фактор забезпечення економічного зростання і конкурентоспроможності економіки	216
5.2. Модель створення інтелектуально-інноваційних кластерів в економіці України.....	229
5.3. Засади створення державного фонду розвитку інтелектуалізації економіки.....	239
5.4. Інвестиційне забезпечення інтелектуалізації економіки в умовах фінансово-економічної кризи	245
Висновки до розділу 5	256
ВИСНОВКИ	260
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	270

ВСТУП

Зміни у структурі виробництва, які відбуваються наприкінці ХХ – початку ХХІ століть, зокрема, все більша питома вага в ньому нематеріальної продукції, інформаційних технологій, загострення конкуренції на ринках, поширення глобалізаційних процесів, зумовили необхідність змін у самих теоретичних підходах до проблеми економічного зростання. Дедалі більшу роль у його забезпеченні відіграють нематеріальні фактори виробництва - знання, програмне забезпечення, інформація, система підготовки кадрів. Високі темпи економічного зростання вже неможливо забезпечити без розвинених систем науки та вищої освіти, які в комплексі формують інтелектуальний капітал нації та забезпечують процес інтелектуалізації економіки.

Розвиток процесу інтелектуалізації економіки як важливого фактора економічного зростання стримує чимало проблем. Основна з них - низький рівень інвестиційного забезпечення, що зумовлює вплив перспективних кадрів та низьку ефективність діяльності основних її сфер. Очевидною є наявність суттєвої суперечності між необхідністю інвестиційної підтримки системи вищої освіти, науки, високотехнологічних та інтелектомістких проектів і реальними методами забезпечення цього.

Розвиток описаних вище явищ, незважаючи на їхню важливість, не знайшов поки що адекватного теоретичного обґрунтування в сучасній економічній науці. Відповідно виникає важлива економічна проблема: наявні засади економічної політики, спрямовані на сприяння економічному зростанню, не враховують основних сучасних тенденцій. В Україні це призводить до заниження темпів економічного розвитку. Для її вирішення треба обґрунтувати засади інвестиційного забезпечення інтелектуалізації економіки та організаційно-економічні методи його розвитку.

Питанню змін у процесах розвитку світової та української економіки приділяють чимало уваги вітчизняні вчені. У цій сфері можна виділити праці В. Гейця, Б. Данилишина, О. Лапко, В. Гальчинського, А. Чухна. У Росії ці питання досліджували В. Іноземцев, Б. Мільнер, Д. Львов, С. Міхнєєва. Однак і досі існує чимало теоретико-методологічних неузгодженостей, дискусійних питань та не розроблених положень, що стосуються інтелектуалізації як економічного процесу.

Українські та російські вчені і практики приділяють увагу сферам науки та вищої освіти. В Україні цими питаннями займалися:

В. М. Геєць, А. С. Гальчинський, Б. М. Данилишин, О. І. Барановський, Т. М. Боголіб, І. О. Вакарчук, В. М. Кремінь, А. Я. Кузнецова, Т. С. Смовженко, Л. К. Семів, М. А. Козоріз, В. П. Соловйов, Л. І. Федулова, Л. Т. Шевчук, Є. І. Бойко, М. І. Крупка, С. М. Ніколасенко. Серед російських учених потрібно відзначити праці в цій галузі Д. С. Львова, Г. П. Георгієва, В. Л. Іноземцева та ін.

За кордоном наукові праці з цієї тематики публікували: К. Кох (С. Koch), І. Блейклі (I. Bleiklie), В. Папатсіба (V. Papatsiba), М. Абельон (M. Abelson), П. Альтбах та У Тайхлер (P. Altbach & U. Teichler), М. Бернард (M. Bernard), А. Корбет (A. Corbett), Дж. Ендерс (J. Enders), П. Фурлонг (P. Furlong) Г. Хауг (G. Haug), М. Квік (M. Kwiek), Д. Белл (D. Bell), А. Тоффлер (A. Toffler), А. Турейн (A. Touraine), Ф. Фукуяма (F. Fukuyama).

Та, незважаючи на велику кількість праць, питання інвестиційного забезпечення сфер інтелектуалізації економіки в сучасних умовах повністю не розкрито. Переважно увага науковців концентрується на окремих питаннях фінансування чи розвитку сфер вищої освіти та науки. Натомість, розглядати питання інвестиційного забезпечення інтелектуалізації економіки доцільно за умови комплексності, коли застосовується єдиний підхід до вирішення проблеми інвестування вищої освіти і науки, а самі вони розглядаються як продуктивні сили економічної системи.

Для прикладу в ЄС розвиток сфер вищої освіти та науки є під особливим контролем Європейської комісії, а в більшості виданих нею в цих сферах документів вища освіта і наука розглядаються фактично як одна цілісна сфера регулювання. Завдяки саме такому підходу Європейський Союз намагається реалізувати цілі Лісабонського

саміту та наздогнати США у «перегонах знань». І саме такий підхід було застосовано при проведенні дослідження.

При обґрунтуванні проблематики дослідження також сформовано вихідні положення, які дозволять читачеві краще зрозуміти структурно-логічну побудову праці:

1. Без розвитку інтелектуалізації економіки неможливі високі темпи економічного зростання.
2. Без поліпшення інвестиційного забезпечення неможливий подальший розвиток сфер інтелектуалізації економіки.
3. Проблема низької ефективності взаємодії сфер вищої освіти і науки стримує розвиток інтелектуалізації економіки.